

А. Спасскіх,
*науковий керівник – канд. екон. наук, доц. **О.В. Черняков,***
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ РОЛІ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сьогодні державна власність стала важливим фактором економічного життя економічно розвинутих країн, а державний сектор економіки перетворився на важливе знаряддя державної політики економічного зростання, програмування та антициклічного регулювання.

Причини розвитку державної форми власності в економіці та державного підприємництва такі:

1. Збитковість деяких традиційних галузей і підприємств, збереження яких необхідно із загальноекономічних або військово-стратегічних міркувань.

2. Необхідність розвитку сфер господарської діяльності, які потрібні для суспільства і його уряду (наприклад, сфери військової, виробничої або соціальної інфраструктури), але інвестування у розвиток яких мало цікавить підприємницький капітал через значний термін його окупності або низької прибутковості.

3. Необхідність стимулювання розвитку науки і НТП. Фірми охоче фінансують розвиток прикладних галузей науки, тобто дослідження, які спрямовані на досягнення короткострокового практичного результату. Фінансування розвитку фундаментальних наук і довгострокових наукових досліджень вимушений брати на себе уряд.

4. Необхідність стимулювання розвитку нових перспективних галузей, виробництв і технологій, які визначають НТП і становитимуть перспективні національні інтереси у майбутньому. По-перше, виробництво принципово нових виробів і технологій потребує величезних коштів. По-друге, засвоєння таких проектів певною мірою пов'язане з підвищеним ризиком, який лякає підприємців. Вони схильні до проектів з меншим ризиком і стабільним доходом.

Практика діяльності урядів країн визначила шляхи розвитку державної власності:

1. Націоналізація недержавних об'єктів власності. Існують два шляхи націоналізації: викуп і конфіскація. У звичайній практиці націоналізації одержавлення майна підприємств здійснюється шляхом його викупу. Практика підтверджує, що при здійсненні цих акцій уряди щедро оцінюють вартість об'єктів, що підлягають одержавленню, і власники цих підприємств задоволені умовами угоди. Другий шлях одержавлення – конфіскація, що застосовувався як виняток у тих випадках, коли йдеться про кримінальний бізнес, відверте порушення норм закону і моралі.

2. Будівництво державних підприємств за рахунок бюджетних коштів. Загальний обсяг державних інвестицій в економіку розвинутих країн є досить значним.

3. Створення змішаних компаній з частковою участю у підприємстві державного капіталу. Це пояснюється тим, що в урядовому бюджеті не вистачає коштів на фінансування всіх потрібних для суспільства проектів. Сам факт участі державного капіталу у проекті є гарантією надійності тому, що уряд приймає на себе виробничий і комерційний ризики, у випадку непередбачених ускладнень уряд бере на себе додаткові фінансові витрати і збитки, які з цим пов'язані.

На фоні значного державного інвестування коштів в економіку спостерігається парадоксальне, на перший погляд, явище. Протягом останніх 20 років частка державного капіталу в економіці стабілізувалася, а у деяких країнах навіть помітно зменшилася. Пояснюється це тим, що темпи нагромадження державної власності врівноважилися процесами її приватизації.

Практика державного господарювання підтверджує, що на балансі держави утримується значна кількість малоприбуткових і збиткових підприємств. Певна частина тих підприємств, які виявили себе конкурентноздатними і прибутковими, продаються. Підґрунтям цього є досить поширена думка про те, що ефективність державного сектора виробництва досить низька внаслідок бюрократизації управління державними службовцями, залежності розвитку і цілей виробництва від політичних змін у відповідних урядових структурах. Іноді критики державного підприємництва посилаються також на невиважені розміри капіталовкладень.

Пропагандистські чутки про недоцільність існування державного сектора економіки стимулюються і поширюються в інтересах фінансових магнатів – володарів крупного капіталу.

Отже, з аналізу світового досвіду денационалізації та досліджень фахівців з проблем розвитку державної власності можна зробити висновок: державні підприємства і державне підприємство існує у цивілізованому світі з об'єктивних причин і розвиватиметься.

Особливо зростає питома вага держави у виробничій і соціальній інфраструктурах (на відміну від України, де держава в цих сферах здає одну позицію за другою приватному капіталу та сумнівним фондам, де державна власність відіграє, безумовно, провідну роль). Традиційно висока питома вага цього сектора в національній економіці Франції (33 %), Австрії (37 %), Італії (47 %), Японії (35 %). Щодо інших країн: США 25 %, Росія 22 %, Україна 20 %. У світі немає країни з розвинутою економікою, де держава не була б власником. У сучасних умовах через державний бюджет у розвинутих країнах розподіляється від третини до половини валового національного продукту.

За прогнозами фахівців частка державної власності в економіці розвинутих постіндустріальних країн зростатиме й у середині ХХІ ст. збільшиться до 40-50 %.

В яких же умовах роздержавлення ефективне? В економічній літературі, в рекомендаціях деяких урядових і наукових установ можна зустріти конкретну питому вагу (30-50 %), яку повинна обіймати державна власність у всій власності країни.

Світовий досвід роздержавлення й приватизації свідчить, по-перше, що невисока ефективність підприємств державного сектора в розвинутих країнах зумовлена недержавною формою власності. Вони можуть бути висококонкурентними, ефективними, якщо функціонують в умовах конкуренції, живуть за законами ринку, а не розраховують на бюджетне фінансування. По-друге, роздержавлення й приватизація в усіх країнах через деякий час замінюються націоналізацією й реприватизацією. Ці процеси проходять циклічно. По-третє, державний сектор є тією матеріальною основою, яка дає можливість державі здійснювати регулюючий вплив на економіку, послаблювати соціальну напругу в суспільстві й забезпечувати доступ населення до суспільних благ. По-четверте, без потужної державної економіки не забезпечити обороноздатність країни. Тому роздержавлення й приватизацію необхідно здійснювати, враховуючи як економічні, так і соціальні та політичні наслідки. Держава була й повинна залишатися суб'єктом власності, її не можна виключати з економічного життя.

Спаскіх, А. Сучасний підхід до оцінки ролі державного сектора в ринковій економіці [Текст] / А. Спаскіх // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє: зб. тез доповідей XI Науково-практичної конференції студентів (22 квітня 2008 р.) та XII Науково-практичної конференції студентів (23 квітня 2009 р.) . – Суми: УАБС НБУ, 2009. – С. 47-49.